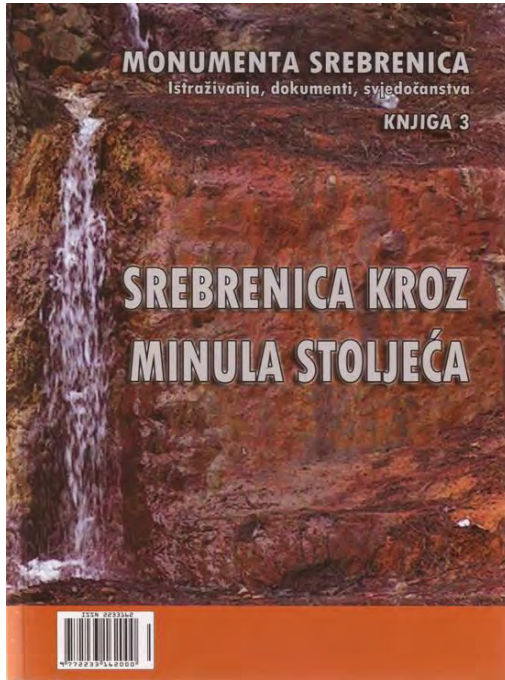

Anđelina SULEJMANOVIĆ, prof.

**MONUMENTA SREBRENICA – ISTRAŽIVANJA, DOKUMENTI,
SVJEDOČENJA, KNJIGA III, SREBRENICA KROZ MINULA STOLJEĆA**
(Prikaz)

Knjiga III, edicije “Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva”, Srebrenica kroz minula stoljeća suštinski je nastavak projekta proučavanja historije i sadašnjosti Srebrenice i njene okolice.

Izdavač edicije “Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočenja, Knjiga III, Srebrenica kroz minula stoljeća je JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona.

Knjiga III, edicije “**Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva**”, Srebrenica kroz minula stoljeća izašla je 2014. godine na oko 200 stranica. Tekst je napisan na

bosanskom i na engleskom jeziku što je od posebnog značaja za upoznavanje ne samo domaćih nego i stranih državljana sa sadržajem.

Umjesto predgovora i uvoda autora u Knjizi III, edicije “Monumenta Srebrenica” kao i u Knjizi II čitateljima je ponuđen tekst naslova „Riječ urednika” gdje je dato objašnjenje za takav pristup.

U metodološkom i strukturnom smislu i Knjiga III se sastoji iz tri dijela. Prvi dio knjige je najobimniji. U njemu se nalaze originalni naučni radovi više autora o Srebrenici i srednjem bosanskom Podrinju kao njenoj široj okolici, sve do Konjević Polja na sjeveru. Radovi omogućavaju uvid u kulturno-historijski razvoj Srebrenice. Drugi dio predstavlja jedan rad o Srebrenici, a treći dio prvu presudu za genocid koju je donio Sud Bosne i Hercegovine Miloradu Trbiću za genocid protiv bosanskohercegovačkog društva i države počinjen u ratu 1992. - 1995. godine.

Knjiga III, “**Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva**”, Srebrenica kroz minula stoljeća sadrži radove, priloge i dokumente slijedećih autora:

- prof. dr. sc. Adib Đozić i mr. sc. Rusmir Djedović, Mahala Skender u Srebrenici krajem 19.stoljeća
- mr. sc. Rusmir Djedović, Naselje Luka krajem 19. stoljeća
- prof. dr. Jusuf Žiga, Žepa
- mr. sc. Sead Jahić, Naselje Radovčići krajem 19.st.
- prof. dr. sc. Adib Đozić, Tekija Hamza-Dede Orlovića u Konjević polju
- Desanka Kovačević-Kojić, Izgled Srebrenice u dubrovačkim izvorima
- doc. dr. Sc. Dževad Mahmutović i mr. sc. Mahir Muharemović, Prva presuda za genocid koju je donio Sud Bosne i Hercegovine Milorad Trbiću

U radu dva eminentna autora prof. dr. sc. Adiba Đozića i mr. sc. Rusmira Djedovića, **Mahala Skender u Srebrenici krajem 19. stoljeća** predstavljeno je naučno istraživanje o mahali Skender smještenoj u samoj Srebrenici. Rad je predstavio do sada neiskorištene izvore i dokumentaciju, prateći razvoj i urbanizaciju Srebrenice od srednjeg vijeka kroz osmanski period sve do vremena austrougarske uprave i kraja 19. stoljeća. Mahala Skender jedna je to od najstarijih mahala čiji stanovnici i familije su odredili ukupni život, privredni razvoj i izgled kako Srebrenice tako i njene okolice. Od nekoliko desetina familija sa posebnim prezimenima krajem 19. st. najbrojnije su familije Efendići i Siručići. A od urbanih objekata najvažnija je Hadži Skenderova džamija, danas zvana Bijela džamija.

Iz detaljnih predstavljanja i razmatranja urbanih i drugih osobnosti mahale Skender u gradu Srebrenici na kraju 19. stoljeća istraživanjem i analiziranjem dokazano je da mahala ima 65 kuća i drugih objekata, džamiju i groblje, dućane i gradilišta sa objektima. Vlasnici svih navedenih nekretnina su većinom srebreničke familije, ali i nekoliko onih izvan Srebrenice. Najviše kuća imali su Efendići za koje se navodi da su vlasnici 10 kuća, zatim Siručići kao vlasnici 9 kuća. Oni su i vlasnici drugih objekata u mahali. Pored njih značajne nekretnine imaju familije: Hublić, Gušić, Sejfić, Hadžimujagić i Travničanin, kao i poznate posjedničke i begovske familije Rustambegović, Begzadić i Asbdurahmanbegović., kao i brojne familije iz drugih naselja uglavnom iz kotara Srebrenica. Istraživanje je također pokazalo da je dio mahale Skender naslonjen na Čaršiju u Srebrenici, kao poslovno i javno središte grada i kotara, da su neki objekti u funkciji same Čaršije, da familije iz mahale pretežno Efendići i Siručići imaju poslovne objekte u Čaršiji. Opća konstatacija je da je krajem 19. stoljeća mahala Skender u gradu Srebrenici bila najznačajnija mahala u gradu sa razvijenom urbanom strukturom.

U radu mr. sc. Rusmira Djedovića, **Naselje Luka krajem 19. stoljeća** dat je kratak pregled historijsko-geografskih i etnoloških karakteristika Luke, detaljna analiza urbano geografskih karakteristika naselja krajem 19. stoljeća, sa detaljnim podacima o dijelovima naselja, kućama, familijama i najvažnijim urbanim objektima. Iz rada se vidi detaljan izgled naselja Luke krajem 19. stoljeća. Rad se zasniva na do sada nekorištenim izvorima sa kraja 19. stoljeća kao što su. gruntovne knjige, katastarski planovi, topografske karte, popisom stanovništva iz istraživanog perioda,

zatim oskudnoj literaturi o Luci. Rad je dopunjen terenskim istraživanjem i razgovorima sa lokalnim stanovništvom. Naselje Luka smješteno je četrdesetak kilometara od Srebrenice u pravcu Žepe, sa kojom ima dosta dodirnih tačaka kao historijsko geografska cjelina. Ipak iako je bliža Žepi zadnjih stoljeća Luka zajedno sa nasljem Kruševo u administrativnom smislu pripada Srebrenici i njen je najudaljeniji dio grada. Površina katastarske općine Luka je oko 32,8 km². Prirodno-geografski položaj izolirao ju je od okolnih predjela sa juga i istoka teško prohodnom klisurom rijeke Drine, sa sjevera klisurom Crnog potoka, a sa zapada visokim planinskim predjelima.

Iz svih navedenih podataka u radu vidi se da je naselje Luka krajem 19. stoljeća bilo relativno veliko i značajno naselje, ali se nije bitnije razvijalo do današnjih dana uglavnom zbog saobraćajne izoliranosti i općih prilika.

U radu prof. dr. Jusufa Žige, **Žepa**, riječ je o nekoliko važnih segmenata povijesne faktografije o Žepi i statusnom pozicioniranju tog kraja od osmanske i austrougarske vladavine Bosnom i Hercegovinom sve do jugoslavenskih integracija i dezintegracija uzevši u obzir savremenu situaciju vezanu za ustroj Bosne i Hercegovine kao međunarodno priznate samostalne države, te Dejtonskog mirovnog ugovora potpisanog 1995. godine.

U radu su iznijeti argumenti o dugovremenom postojanju života na ovom području o čemu svjedoče brojne kulturno-historijske znamenitosti, kao i o nesvakidašnjoj ljepoti tog kraja, prekrasnoj prirodnoj autentičnosti krajolika. Nije sigurno da li je Žepa ime dobila po istoimenoj rijeci koja kroz nju protiče ili po planini Žep koja se nalazi na njenom sjeverozapadu, ili pak po zajedničkom toponimu za koji srtručnjaci još nisu dali svoj sud. Zna se da se taj naziv pominje u osmanskom defteru još 1485. godine kada se uz imena još nekih sela pominje i Žepa. Iz navedenih podataka o vjeroispovijesti vidi se da se islamizacija postepeno vršila.

U administrativno teritorijalnom smislu Žepa je danas mjesna zajednica koja pripada općini Rogatica, jedno vrijeme je nakon Drugog svjetskog rata kao i u prethodnoj Kraljevini, imala status općine gdje je živjelo oko 7000 stanovnika, ali je nakon 1958. izgubila status općine, pa i podijeljena na dio koji je pripao Han Pijesku i nešto veći dio, koji je pretvoren u mjesnu zajednicu i pripojen općini Rogatica. Po posljednjem popisu stanovništva iz 1991. godine u Žepi je živjelo nešto manje od 2500 stanovnika u oko 800 domaćinstava. Nakon okupacije Žepe od strane RS-a, iako je to bila UN sigurna zona cjelokupno tamnošnje stanovništvo je protjerano. Vratila se tek trećina stanovništva i to prvenstveno starije dobi.

Na osnovu prikupljenih činjenica o zanimljivosti i burnoj prošlosti kraja autor je dao dosta cjelovitu sliku o hiljadugodišnjem kontinuitetu života tog kraja sa nadom da će o ljepoti i kulturno-historijskom značaju u budućnosti biti još govora.

U radu mr. sc. Seada Jahića, **Naselje Radovčići krajem 19.st.**, date su društveno-geografske karakteristike naselja Radovčići krajem 19. stoljeća, koje se nalazilo u

Kotaru Srebrenica, a sastojalo se od četiri sela: Ivčića, Kotanića, Radovčića i Trubara. Sva četiri sela imala su površinu oko 2,5 km², povezanih međusobno seoski putem.

Analiza naselja izvršena je od do sada neobjavljenih izvora uglavnom austro - ugarskih gruntovnih knjiga, katastarskih planova s kraja 19. stoljeća te nekih rezultata istraživanja iz službenih podataka o popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1879., 1885., 1895. i 1910. tabelarno prikazanih u autorovom radu. Do danas nisu rađena nikakva istraživanja za naselje Radovčići pa je ovaj rad jedinstven u smislu istraživanja geneoloških, vlasničkih, demografskih i drugih geografskih karakteristika. Naselje Radovčić smješteno je tridesetak km od gradskog naselja Srebrenica, a nekoliko manjih nekropola stećaka ukazuje na naseljenost prostora još od srednjeg vijeka.

U radu autor je svako selo posebno obradio uzevši u obzir položaj sela, položaj svake kuće, imena familija, porijeklo njihovih imena i specifičnosti u vezi s njima, istakavši da je naselje Radovčići zadržalo svoju prostornu strukturu s kraja 19. stoljeća sve do devedesetih godina dvadesetog stoljeća kada je u potpunosti uništeno tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu. Zasebno je prikazao džamiju Jelah – Radovčići smještenu na lokalitetu Jelah gotovo podjednako udaljenoj od sva četiri sela., a koja je kao i sve džamije sa područja Srebrenice tokom agresije 1992. – 1995. zapaljena i srušena.

U radu prof. dr. sc. Adiba Đozića, **Tekija Hamza-Dede Orlovića u Konjević polju** autor je objasnio bitnost regije Srebrenica s aspekta jednog od najstarijih naselja ne samo na području Balkana nego i Evrope, s aspekta jednog od najbogatijih rudnih nalazišta te s aspekta genocida nad bošnjačkim narodom. Tekija Hamza-Dede Orlovića u Konjević polju svojevrstan je društveno-historijski spomenik koji je neumoljiv dokaz višestoljetne opstojnosti bošnjačko-islamskog elementa historije bosanskog Podrinja. U radu je autor dao osnovne historijske podatke o nastanku tekije, o dokazu kontinuiteta bošnjačkog vlasništva nad zemljom u regiji Srebrenica, o posjedovnim smetnjama nad zemljištem Hamza-dedina vakufa koje su pokazivali neprijateljski nastrojani izvanbosanski elementi.

Vakufnama Hamza-dede Orlovića iz 1519. godine ukazuje i potvrđuje da su Bošnjaci starosjedilačko stanovništvo kao i da su vlasništvo nad zemljom naslijeđivali sa koljena na koljeno, nisu ga prodavali, te su ostali većinski vlasnici nad zemljom ne samo u Konjević polju, nego i u cijelom, bosanskom Podrinju. Istovremeno autor je dokazao ulogu Hamza-dedine tekije u popularizaciji islama, tolerantnog, otvorenog za lokalno stanovništvo, prilagodljivog za starosjedilačko bošnjačko društvo, te uspješno približavanje dvije religije (islama i kršćanstva) i dvije civilizacije na prostoru regije Srebrenice i šire okolice.

U radu Desanke Kovačević-Kojić, **Izgled Srebrenice u dubrovačkim izvorima**, dat je detaljan opis Srebrenice od vremena nastanka malog rudarskog naselja, otvorenog trga, koji se razvio u jedan od najvećih rudnika Balkanskog poluotoka i postao trgovačko i zanatsko središte u prvoj polovici 15. stoljeća na osnovama

naprednog rudarstva. U radu je na osnovu postojeće dokumentacije, prepiske, sudskih parnica, pisama i drugih izvora opisan izgled tvrđave, podgrađa, rudarskih jama, postrojenja koja su se koristila u topioničarstvu i njihovom smještaju uz rijeke i potoke. Kovanje srebreničkog novca, postojanje kovnica, zlatarskih radnji, carinarnice pretpostavljalo je dalji razvoj Srebrenice. Također je iznesen izgled Srebrenice kao varoši, ulicama i trgovima, kućama među kojima je bilo i onih dvospratnih a neke od njih bile su u vlasništvu Dubrovčana. Iz izvora je vidljivo da su Dubrovčani imali i po dvije tri pa i više kuća, kao i da su uglavnom živjeli na okupu.

Veliki značaj imale su gostionice koje su služile kao svratišta za trgovce i druge putnike, ali i gostionice koje su služile kao svratišta samo na piće, a neke su čak nosile naziv pivniza kao što je autorica navela iz izvora. Neka od njih bila su vlasništvo žena. Rast naselja utjecao je na izgled ulica, veću koncentraciju kuća u užem dijelu a na kraju naselja nadovezivali su se njive, bašte i sl.

Interesantno u djelu je opisivanje franjevačkog samostana, kao i dati opis njegova izgleda. Najveću ulogu za Srebrenicu ne samo u oblikovanju urbane strukture, nego i u crkvenoj arhitekturi, izgledu grobalja izgradnji nadgrobnih spomenika odigrali su Dubrovčani. U radu je dokazano da su Srebrenicu s pravom nazivali gradom a njeno stanovništvo građanima, kao i da su Dubrovčani prenosili razna iskustva svog matičnog grada dajući tako značajan pečat izgledu Srebrenice u periodu 1352. - 1460.

U trećem dijelu knjige dati su prikupljeni dokumenti široj javnosti na uvid. Predstavljeni su u radu doc. dr. sc Dževada Mahmutovića i mr. sc. Mahira Muharemovića. Prva presuda za genocid koju je donio Sud Bosne i Hercegovine Miloradu Trbiću. Milorad Trbić, referent za bezbjednost i obavještajne poslove pri komandi Zvorničke brigade Vojske Republike Srpske optužen je od strane Međunarodnog krivičnog suda za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije, za učešće u genocidu u Srebrenici. Optužen je 24. marta 2005. godine, dobrovoljno se predao u aprilu 2005. Vijeće za prosljeđivanje predmeta u Haagu na zahtjev Tužilaštva u Haagu odlučilo je predmet Milorada Trbića – X – KR – 97/386 ustupiti Sudu BiH. Iako je Milorad Trbić dao saglasnost da se predmet ustupi nije se pojavio na izjašnjenju o krivnji te je Sud konstatirao da optuženi poriče krivnju.

Glavni pretres počeo je 8. novembra 2007. godine. Pred Sudskim vijećem iznešeno je od strane Tužiteljstva 1121 dokaz a odbrane 7 dokaza, Tužiteljstvo je pozvalo 36 svjedoka i vještaka, a odbrana je pozvala 8 svjedoka i jednog vještaka. Postupak je okončan 28. septembra 2009. godine a okončanje glavnog pretresa bilo je 16. oktobra 2009. godine. Prvostepena presuda od strane Suda bila je da je optuženi Milorad Trbić kriv za krivično djelo genocida. Kazna je bila dugotrajni zatvor u trajanju od 30 godina. Uslijedila je žalba od strane Tužilaštva BiH, odbrane optuženog te jednog broja oštećenih na presudu, ali je Apelaciono vijeće donijelo drugostepenu presudu 17. januara 2011. godine kojom se odbija žalba, kao neosnovana, a prvostepena presuda potvrđuje u potpunosti. Milorad Trbić bio je prva osoba koju

je Sud BiH pravosnažno osudio za genocid. U radu je objavljena izreka prvostepene presude potvrđene u žalbenom roku od strane Suda BiH.

Svi navedeni radovi treće knjige edicije ***Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočenja, Knjiga III, Srebrenica kroz minula stoljeća*** čine vrijedne dijelove ove edicije. Smatramo da će edicija imati svoj zaslužen uspjeh za upoznavanje prilika u i oko Srebrenice u minulim stoljećima.

Zahvalni smo i upućujemo iskrene čestitke Javnoj Ustanovi Zavodu za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona iz Tuzle, koja je uprkos teškim ekonomskim vremenima smogla snage da edicija izađe u javnost. Posebno se zahvaljujemo na istrajnosti i zalaganju prof. dr. sc. Adibu Đoziću i mr. sc. Rusmiru Djedoviću.